



Izhaja  
dvakrat na  
mesece 1. in 15. dne  
na celi polji.

# ZORA

Časopis

za zabavo, znanost in umetnost.



Po pošti  
celo leto 4 gl.  
pol leta 2 gl.  
Za dijake in učitelje  
celo leto  
2 gl. 50 kr.

Štev. 21.

V Mariboru, 1. novembra 1872.

Tečaj I.

## Zabavni del.

### Zadnji lét.

(Novela.)

III.

Vse drugačne misli so zdaj popotniku po glavi rojile, kakor poprej, dokler mu še ni bila Dobromila znana. Prej je bilo njegovo srce enake mirno cveteči livadi, sedaj pa je postalo večno svetišče, katero je imelo na svojem altarju vence prejšnjih cvetk razpoložene. Ves zamišljen, kakor v sanjah jezdil je z Jernejem naprej skoz temni gozd, in se še le prebudil, ko je slišal orožje rožljati in zugažoče se glasove. Temne pošasti so se od vseh strani prikazovale in da se ne mislijo šaliti, prepričala ga je bridka osoda, ki je njegovega zvestega Jerneja zadela; udaril ga je namreč neki izmed teh hudobnežev tako močno po glavi, da se je omočen na tla zvalil, potem pa ga je s sulico prebodel. Pa razbojniki — Ginter je vsaj mislil, da so, — motili so se jako, če so mislili, da bodo samega kar tako meni nič, tebi nič, premagali. Mladeneč je že bil od narave močan, pa umor svojega spremljevalca ga je še bolje osrčil, planil je torej nad svoje nasprotnike, ter jih procej dolgo na levo in desno krepko sekal. Tolovaji niso hoteli Ginterja umoriti, a bili bi ga radi ujeli, kakor se je iz njihovega obnašanja videlo. Ginter je bil sicer na nekaterih krajih ranjen, pa nikjer nevarno, a veliko hujše rane je on nasprotnikom vsekali, in marsikateri izmed njih je mrtev obležal. Morebiti bi bil Ginter srečno zmagal, ko bi ne bil njegov konj ranjen na tla padel. Zdaj ni bilo več na rešenje misliti. Vzeli so mu orožje, ga na mnogih krajih ranili, zvezali in na nekega konja

posadili, potem so pa v divjem skoku ž njim po zaraščenem gozdu oddirjali. Le nekekrati so obstali, da so vjetemu Ginterju rane na novo obvezali in ga s požirkom dobrega vina zopet nekoliko okrepčali. Na večer drugega dne jih je peljala pot navkreber in kmalu so stali pred nekim močnim gradom. Težka železna vrata so zaškripala, in služabniki, nič manje strašni kakor spremljevalci, prišli so z bakljami nasproti. Čez nekoliko časa se je prikazal čemern človek, mrčljivega obraza, pa orjaške velikosti in resnega obnašanja. Pogledal je Ginterja od nog do glave in zapovedal, naj ga zaprejo v stolp, kateri na polnočnej strani stoji.

Dnevi in meseci so pretekli, Dobromila je živel v samoti in vedno žalostna v belskem gradu; le zdaj pa zdaj jo je nadlegoval grof Mirko Črnoveški z moledovanjem, da bi ga v zakon vzela. Ta je bil že poprej njeni največji snubač, zdaj pa, ko se je z drugim zaročila, jo je z žuganjem pridobiti hotel. A Dobromila je zavarovala grad z zvestimi najemniki in urno na vse strani k svojim prijateljem razposlala poslance, da bi ji prišli njeno vlast braniti. To je prevzetnega Mirka nekoliko oplašilo; a naznanil je Dobromili, da jo ne bode nikdar nehal ljubiti in da jo bo še zopet snubil. Zdaj ji hoče pa tako dolgo mirovati, dokler si ne premisli, kajti on je preveč blagega značaja, da bi se hotel posiloma kaki ženi prikupiti, še manj pa tako ponosnej in bogatej, kakor je Dobromila.

Ginter je med tem še vedno zdihoval brezupno v ječi. Vedno je mislil na nevesto in očeta, akoravno se mu ni preveč hudo godilo in niso z njim nikakor grdo ravnali, je vendar mnogokrat v

dolgočasnih urah bridko zdihoval. Večkrat je na vso moč svojimi verigami zarožljaj, razbijal po močnem in debelem zidu ter se potem ves utrujen zopet na svoje mokro slamnato ležišče vlegel. Jako ga je razveselilo, ko mu je nekega dne Stojan, njegov postrežnik, naznanil, da mu je grajšček neko sobo in tudi orodje, katero je poželed, dovolil. S pri-srčno radostjo je čemrnega Stojana objel in se mu tako lepo, tako srčno zahvalil, da so celo tr-dosrčnega postrežnika solze polile.

„Kako se kaj jetnik obnaša?“ prašal je nekega dne grof Mirko; kajti ta je bil, kateri je dal v svojej ljubosumnosti mladenča vjeti, ker je zvedel o njegovej ljubezni do Dobromile. „Pač je srečen tisti“, odgovoril je Stojan „kdor se more mesto lepe neveste z otročjimi igrači kratkočasiti. Odkar sme strugati, kovati in plesti, je ves drugačen, dela noč in dan, da bi bil lahko vsem vašim sužnim v lep izgled; tudi ne poskuša nikdar pobegniti, ali se usmrtiti, kakor je prvlje mnogokrat skušal. Mnogokrat prepeva o svobodi in ljubezni, me poljubljuje kot prijatelja ali brata, ter se zopet zamisli v kak košček lesa ali kako desko, kakor bi hotel iz tega nov svet vstvariti. Jaz bi vam svetoval, da dečka umorite, kajti brž ko ne je on sam, kateri vam brani Dobromilino sree pridobiti.“

„Molči malopridnež“, zahrusi grof, „po krvavej poti se ne pride do sreče“. „Dobro, če vam ni tako prav, ga pa spustite in pojdite plesat na nje-govo gostijo“, odgovoril je posmehovaje hudobni strežnik. Grof Mirko pa je zgrabil blebetavca, in ga ves razkačen tako ob steno treščil, da se je ves krvav na tla zvalil. „Pes“, zakričal je, „zna za-sramovati tebi enake zužne, mene pa ne.“

„Pes“? mrmral je sluga, in videlo se mu je na obrazu, da se želi maščevati. „Suženj“? mrmral je dalje, „pes vgrizne svojega gospoda, ako se raztogoti, in suženj tudi stori kaj enakega, ako premore“.

„Kaj mrmraš sam saboj stari dečko“? odvr-nil je bolj prijazno grof; „ne zameri mi preveč, saj poznaš moj značaj, in pozabi kar sem v na-glici storil. Tukaj imaš nekaj srebra, da te neko-liko za tvoje bolečine odškodujem.“

„Udarec bodem pozabil, a psovanja ne“, odgovoril je Stojan, in temno pogledaje grofa — zapustil sobo.

Čez nekoliko časa šel je Stojan Ginterja v ječo obiskat; bil je danes veliko bolje prijazen, kakor drugekrati. Nagovoril je jetnika s prav pri-jaznimi besedami: „Usmiliš se mi, ubogi sužen, ječni zrak ti gotovo dobro ne dé. Ako mi hočeš

vsako kolo, vsa peresa in vse vretenice, katere na dodelanem stroju vidim, razložiti in povedati, k čemu so, hočem te pozneje, ko bode grof po obedu spat šel, nekoliko na veliki dvor spustiti.“ Na to je Ginter smebljaje odgovoril: „Če hočeš, da ti vse to pokažem in razjasnim, treba je, da saboj na dvor celi stroj nesem; kajti tam imava veliko več prostora in ložej ti pokažem, za kaj mi bode.“ — „Tudi prav,“ odgovori jetničar, in zaklene vrata za saboj.

Čez eno uro zopet pride in naznani Ginterju, da grof trdno spi, kakor medved v brlogu. Ginter je torej dones čez leto in dan prvokrat pod milo nebo stočil in prosti zrak dihati smel. Urno se-stavi uredjene dele stroja, razkazuje, k čemu je to in ono, ter se naposled v sredino stroja vsede. Tanke deskice se mu kakor plašč okoli pleč ovi-jejo, potem pa porine z vso močjo bate v cevi, da se čudoviti plašč vedno bolj in bolj razprosti-ra. Začne hruščati in drdrati, a Ginter se vedno urnejše giblje, ni dolgo trpelo in povzdigne se od tal, ter visoko v zrak zleti.

Na Stojanov klic prileté stražniki vkup, za-čnejo na vso moč hrušati in mečejo pušice za njim, pa vse je bilo zastoj. Ginter jim je odnesel pete.

#### IV.

Ginter je letel vedno više in više, dokler se mu ni roka utrudila, in je bil primoran se počasno na neki z gozdom obdani travnik spustiti.

„Kje sem pa zdaj?“ prašal je nekega sta-rega kmeta, kateri je pred svojo bajtico sedel, se križal in hotel bežati, ker je mislil Bog ve kakošna pošast se je pred njim na tla spustila. A zavoljo strahu so mu vsi udje otrpnili, moral je torej Ginterja počakati in mu odgovoriti: „Ako se ne bote znali več nazaj po zraku odpeljati, ne vem če vam bo mogoče ubežati ljutemu Gregorju Petrovgradskemu, kateri ima te pokrajine v svojej oblasti. Pa mislim, da vas bo črni mojster, ki vas je sem pripeljal, zopet srečno od tod spravil, razun če vas hoče sovražnemu zapovedovaveu poslati, da ga k žarečemu kosilu povabite.“ Ko je kmet to izgovoril, stopil je v bajto in je skrbno za saboj zaklenil. Ginter je moral Ila — tako je bilo kmetu ime — dolgo prositi, preden mu je zopet odprl, in mu nekaj jedi in prijače dal, da se je okrepečal.

Preteklo je nekaj dni, prej ko se je dal starec prepričati, da stroj za letanje ni ničesar na-tori nasprotnega; tudi mladenču ni od začetka mnogo zaupal. S časoma pa se ga je privadil in mu marsikaj pripovedoval o raznih popotnikih, ki

jih je nesreča v te kraje pripeljala. Med drugimi je omenil tudi nekega starega tujca, kateri je bil na Štajerskem doma, je po nesreči v ta kraj zabredel in bil od roparskega plemiča napaden in vjet.

„Nasrečnež“, rekel je Ilo, „mora sedaj z drugimi nesrečniki vred bridko osodo prenašati. Vse, posebno pa tiste, kateri so se bili v Palestino napotili, je ljuti Gregor vjel in jih sedaj k težkim delom sili. Če pa preveč težkih del opravljati ne morejo, da jih rabeljnu v roke, kateri jih grozovito mučijo. — Križarje zato tako sovraži, ker je nekdanj v bizantinskem kraljestvu neki suženj strašno grdo ž njim ravnal, a neki križar mu je med tem hčerko odpeljal; misli se torej nad nedolžnimi zastran tega maščevati. — „Nedavno sem kil v Petrovgradu, in videl sem ravno, kako so rabeljni vašega starega rojaka pretepravali. Revež je moral težko kolo vrteti, katero je globoki vodnjak trebilo; ako pa ni dovolj urno delal, ker so mu moči pešale, padale so batine po njem, da se je marsikaterikrat omočen na tla zgrudil. Ubogi starec se mi v srce usmili. Tam v gozdu, kjer so tega človeka vjeli, našel sem neko zlato verižico. Ker sem vedel, da jo v sužnosti ne bode rabil, dal sem polovico jetničarju, da mu zato včasih kupico vina ali slivovice da, polovico sem pa sam obdržal.“

„Pokažite mi verižico“, seže naglo mladeneč v besedo.

„Saj vam jo rad pokažem“, mrmral je starec, „červano vem, da sem prvlje prav sodil, ko sem rekel, kaj prida se ni pripeljalo po zraku.“ Ginter je na prvi pogled spoznal, da je to očetova verižica. „Ubogi oče!“ vskliknil je, ti si torej ta suženj, s katerim tako grdo ravnajo. Pošteni Ilo obdrži to verižico, a povej mi, na katerej strani leži Petrovgrad.“ Starec je strmo gledal mladeneča, stisnil verižico v nedrije in rekel: „Tukaj doli za potokom na solnčnej strani pri vrhu gore, ki ima z zelenjem obraščeno sleme.“

Urno je pripravil Ginter svoj stroj, pripel pe rotnice, pumpal zrak, dokler ga je razgrel in se povzdignil v zrak. Ilo se je prekrižal in strmé za njim gledal. Srečno je dospel Ginter na visočino, kjer je stal zaznamovani grad. Tam se je spustil v neki skrivni kot ravno za stolpom na dvor, kateri je bil z visokim obzidjem obdan. Za zidom je videl nekega sključenega starca sedeti, ne daleč proč pa so sužnji kolo pri vodnjaku obračali. Ginter se je prestrašil, ko je spoznal, kdo je ta starec; padel je k njegovim nogam in zavpil: „Moj ubogi oče!“

A Žiga ga ni spoznal, njegova pamet je bila oslABLJENA, in tudi ves spomin ga je zapustil. Gledal je mladenča z upadlimi očmi nekaj časa, potem ga je pa vprašal: „Ilo, ali mi nisi nič prinesel vina ali slivovice; tukaj naji nihče ne vidi.“ „Oče! oh moj ubogi oče! ali ne poznate več vašega Ginterja“, zdihoval je mladeneč. „Ginterja“? rekel je stari, kakor bi se bil iz sanj prebudil; „to ime je bilo le enemu v Petrovgradu znano, a ta je že davno mrtev, nekdanj je bil grajščak v Lindeku, hud in trdovraten mož, nebo ga je kaznovalo in mu vsekal rane, da se mu še na čelu progga pozna. — Kako milo in sladko govoriš“, je nadaljeval in gladil mladenču skodrane vlase, ter ga pomenljivo ogledoval. „Oh moj Bog! kaj je bilo to“, zdihnil je globoko starec in si zakril z obema rokama obraz; potem se je pa Ginterjevega vratu oklenil in veselja zakričal: „Sanjalo se mi je, hude sanje sem imel; ti si Ginter, moj ljubi, moj edini sin.“

Še je počivalo srce na srcu, še se zlivala solza v solzo, kar se zadere čuvaj sužnjev na vse grlo: „Kje je starec, leni starec, le počakaj pes, bomo te že gnali k delu.“

„Ha“, zavpil je Žiga, „zdaj še le vem, da si tudi ti jetnik, kakor jaz.“

„Moj oče!“! prigovarjal je Ginter, „pojdit z menoj, moj umetniški izdelek vas bo rešil.“

„Da, moja roka te bo oprostila“, zasmel se je divje starec, kajti pamet mu je bila zopet zmešana, kakor poprej. Pobral je neki kamen in ga skoraj z nečloveško močjo svojemu sinu tako v glavo treščil, da se je pri priči na tla zgrudil. Ravno je zadnjikrat izdihnil, ko je tudi Žiga pod udarci čuvajev smrt storil.

## Na Angleško se grem ženit.

(Dalje.)

Najprej mi je treba povedati, da sem prozelit za angleški protestantizem, pa o tem naj noben Slovenec kaj hudega ne misli ali me krivo sodi, dokler ne bode konec mojih dogodkov zvedel. Moj najiskrenejši preobračitelj reverendni gospod Roarington D. D., t. j. doctor theologije, prodikar v cerkvi, v katero rodbina Rubbles zahaja. Ta mož je visoko učena glava: on zna celo biblijo na pamet v angleški prestavi, in ve izpipati iz najglobokejšega dna vsakatero koreniko hebrejskega originala. On razumi, kar se verskih in božjih reči tiče, vse, in njemu ni nič dvomljivega, kar koli je v knjigi par excellence; on pozna celo

biblijsko deželo tako na drobno in tanko, da ti na karti pokaže vsakatero stopinjo, katero je Spasitelj hodil; akopram mu ni bolj znano nego slavnemu Sheakespearu: je-li Češka primorska dežela ali ne. Pa kaj bi govoril več o Dr. Roaringtonovih bogoslovskih znanostih? — kratko, kar on reče je vse čista in gola resnica, kateri se nič ugovarjati ne more in ne sme, ker je beseda božja. Gospod Roarington ima, kakor je obča navada pri angleških duhovnih, mnogobrojno rodbino, troje njegovih hčeri je filogamotnih in troje jih skoro bude. Dekleta so vrle in zale, pa bolje še pobožne in učene, prave hčeri očeta svojega, naši slovenski teologi bi se nikakor ne v biblijski znanosti ž njimi meriti ne mogli. Jaz ubogi nevedni, neverni in nepoboljšljivi grešnik pogosto vsramoten v njihovem missionskem krogu sedim, ker modrijanske hčeri mnogokrati očeta za moje spreobračanje nadomestujejo. Vera je tudi po Roaringtonovem mnenji dar božji, kateri se ne pridobi samo po vednostih biblijskih, temuč po srčnem nagnenji; ona je kljubu vsem dogmom le srčna zadeva, in gotovo je lažje pregovoriti srce, nego prepričati um; a troje nadepolno cvetočih deklic bi vendar človeka nekaj čutljivega storiti mogle. A kaj bi? — Reverendni Roarington je s svojo rodbino, katera je ves mogoči trud in gorečnost na to stavila, da me na Velikonočno nedeljo prekrsti in k pravi kristjanski čredi pridobi, da bi na ta posvečeni praznik s pravovernimi užival jagnje velikonočno, opazil, da je v meni prava verska čut celo poteptana in zatrena. Primerjal je zadušeno srce moje potu v evangelju omenjenemu, na katerega božja beseda pada, pa ne raste in vražji vrabci pridejo, kar so racionalistični pojmi, in jo pozobljejo. Zadnji pomoček po Roaringtonovih mislih bi tedaj za mene še biti mogel, ki bi me večne pogube otel — molitva. Molitva naj bi bila oralo, ki bi trdo grešno srce razoralo, molitva naj bi bila blagosna rosa, ki bi oral plodonosno pomokrila, molitva naj bi bila žarno solnce, ki bi vse črne racionalistne oblake razjasnila in semenu prave besede božje krepko rast in zrel sad podelila, molitva naj bila Bog ne kaj še vse po Roaringtonovem receptu, konec naših raznoučnih verskih razgovorov je tedaj vselej ta, da kedar si nič več povedati ne vemo, vsi na kolena pademo in glasno molimo, da bi Bog meni in vsem papistom in nevernikom um razsvetil in jim srce za pravo resnico omečil. V Roaringtonovo cirkvo marljivo zahajam, ker tega prodikarja je vredno poslušati. Tujec in krivovernik ki sem, dobil sem častno mesto v prvi klopi na desni strani govorniškega

odra, tik službene cerkvene mize pri Roaringtonovi rodbini. Pa dasiravno redno in zvesto k službi Božji dohajam, vendar po „gospodski kontinentalni šegi“ nikoli molitvenih knjig sabo ne jemljem, kar bi sicer vsakemu rojenemu Angležu zelo nečastno bilo. Za takošno ravnanje pa imam dobrih vzrokov. Kakor sem že poprej omenil, so Angleži najbolj vljudni in najbolj prijazni v cerkvi. Ko bi sam svoje molitvene in pesmene knjige imel, bi se noben sosed za mene ne brigal, tako pa se mi od leve in desne in ako treba od zadej in še od spredaj knjige molijo in ponujajo, in na ta način dojdem v prijazno dotiko s sosedi in sosedinjami brez vse introducije. Bogme da vsakoršni še najhujši samuh, da ne rečem filogamotnik, mi mora pritrditi, da jako zanimivo je, kedar ti katera bodi častna krasotica z nježno roko knjigo nudi, tako da ti jo na eni strani držiš in ona na drugi, da lahko oba iz nje molita in oba iz nje popevata. Kdo bi se pri takšnih prilikah za molitvo in pevanje ne navduševal? Toraj tudi jaz v znak spoštljive zahvalnosti in naravno czbujene gorečnosti molim in prepevam cerkvene obrede, kolikor le moje slovensko grlo premore, kar se mi na dobro in častno korist, na ugodni vspeh vsteva.

Iti saltae ita salutaberis.

Da sem na Velikonočno nedeljo k božji službi šel, se pač samo po sebi razumi, pa da si nisem še luči „prave“ resnice prižgati dal in o svitli tempel „pravovernih“ vstopil, bilo je obžalovanja vredno, da ta dan ipak med Roaringtonovimi, ki so toliko se za moj dušni blagor trudili, hvaležno biti moral, zahtevala je spodobnost, pa, da sem na ta praznik se prezdrzil v Roaringtonovo cerkev priti, in se v klop rodbine Rubbles, ki je bila Roaringtonovi ravno nasproti, vsesti, to je bilo čudno, strašno, nezaslišano. Kako se je to zgoditi moglo, je tudi meni nerazumljivo. Moje „land-lady“, t. j. hišna gospodarica postregla mi je z navadnim nedelnim zajutrkom, namreč s čajem, pečenim špehom itd., kar se vse po dobri angleški navadi v jutro uživa. Gotovo da bi si na velikonočno jutro ničesar boljšega ne bil želeti mogel, pa štara navada je železna srajca, jaz sem se nehoté na otročje leta spominjal, in se na nekdanji presnec, na pisanke, klobase in hren zamislil. V takošnih sanjah odšel sem ob navadnem času t. j. precej rano v cerkev, kder sem brez bednih misli ne vedé kje je na desno ali na levo se namesto v Roaringtonovo klop v Rubbles-ovo vsedel; osodni slučaj pa je še tako nanesel, da mi je na desno stran došla Miss Ellen. Moja zamišljenost,

t. j. brezmiselnost, je dolgo časa trajala, da nič nisem vedel, kaj se je okolo mene godilo, stoprvo ko mi je Irčanka himnijsko knjigo pred oči pomolila, sem se zdramil, in na prijazno sosedinjo ozertl; pa pri tej priči je mene reveža v resnici blisk s najjasnejšega neba zadel: v lici sem tako zarudel, da bi mi bilo lahko po drugem životu krvi zamanjkalo in srce otrpnilo. K sreči je bližnji orgelski grom na vso moč zabučal, vse občinstvo na vsa pluća zavreščalo, moja elektrijsko čarobna sosedinja je miloglasno zapela, John Bulli so po prirojeni jim znanosti zatulili, vse to me je prebudilo in kri po vseh žilah v red potreslo, tako da sem tudi jaz svojo dolžnost storil in se napenjal, da bi bil vse prekričal. Kako ves predrugačen sem nenadoma postal, mi ni povedati, dozdevalo se mi je, da sem na Miss Ellenin pogled iz nekakšnega groba vstal, in

tako v novem nenavajenem mi življenji in svetu z največo nevkretnostjo krulil. Nekateri občutki so mi pravili, da mi je na Ellenini strani najugodnejše in najsrečnejše mesto; pa v nerazumljivem protislovju se mi je zajedno dozdevalo, da bi boljše za mene bilo sto in sto milj oddaljenemu od ženske, na katero si kar pogledati nisem upal. Pa od kod in kako me je obsedla ta nečimerna brezglavnost, ta smešna bojzljivost, ta nepristojna nevkretnost, ta nemožka možljivost? Kdo ima prav: Stoik Epiktet, ki trdi: da vsakdo je svoje volje gospodar in po svoji volji svoboden ali sužen, — ali Epikurejec Lukrec, ki pravi: da vse je na svojo osodo privezano. „Impedita sunt fatalibus omnia vincis!“ — Kako se bodo moje zadeve zamotavale ali razvezavale — potrpi moj potrpežljivi čitatelj!

Dil adamy bejan eder.

## Oddel za znanost.

### Crtica o življenji jelenov.

Spisal Fr. Firbas.

(Konec.)

Taki in enaki prigodki so večidel uzrok občeznanega in hudega bodenja, ki se pogosto vname med starejšimi silnimi jeleni in se navadno smrtjo tega ali onega ali obeh konča.

Šetaje se lepo mirno po senčnatem lesu našel sem tak nenavadno poteptan jelenov sled, da sem radoveden po njem nadeljeval svoj hod. Pri taki priložnosti človek nehote rahlo stopa, vedno bistro gledaje med in skoz grmovje, zmirom napetimi ušesi, ali bi kje kaj nenavadnega ne zapažil ali začul. Dalje pred saboj začujem neko pokanje in glasno zabijanje, da si mislim, to morajo biti drvarji. To je dobro, drvarjem je zverjad tako privajena, da se niti njih, niti njih ropota ne boji; zaradi njih mi zveri, katerih sled me je zanimal, gotovo ne odbeže, zato mirno pa urno korakam naravnost za onim glasom.

Pa kako sem se bil motil in prišedši na mesto, kako se čudil nad prikaznijo, ki sem jo pred očmi imel!

Dva prekrasna silna jelena bôdla in bojevala sta se, tako srdito pozornostjo drug vpert v drugega, da nista čula niti ničesar videla razun sebe. Ni tedaj čuda, da sem prišel celo blizo.

Srditim pogledom, iz katerega je gorela cela notranja togota, raztrganimi nosnicami stala sta si nasproti, ta kopaje v zemljo, drugi pa divje tulé. Kakor blisk udarita strašnim skokom drug na drugega. Glasen hrup donel je daleč okolo od roglav, katerimi sta se rila in bila, da sem brž znal, čigav glas me je bil sem zavêdel.

Strah me je bil obletel, videčega dva krasna po starosti in postavi in roglavi odlikujoča se gospodarja lesovja, iz prevzetnega ponosa ali krivo

razžaljenega častičutja boriti in klati se brezsmileno. Imel sem čas preišljevat, ali je treba in zakaj, da se najzlahtniše živali izmed vseh okoli nas živečih, same med saboj vničujejo, nezadovoljne z tim, da jim že neusmileni lovci vsako leto lepi kopeček soroglačev postrelajo.

Zmaga dolgo ni hotela odločiti se, čeravno se je po srditem naskoku zdelo večkrat, zdaj in zdaj mora eden obležati. Pa vselej se iznova vrne in celo pomnoži se neko skrivno močjo razkačencu sila, da ves penat tim huje napade sovražnika, ki je bil ako mogoče, še silneje naskočil. Ti naskoki ponavljali so se tako dolgo, da sta si na zadnje roglove tak vzkriž vgnala, da še jih ločiti več nista mogla. Pripognjena nosovi na tléh nadaljujeta obupni dvoboj. Divja razkačenost in neprenehno rivanje zagyozdilo ju je tim tesneje, da sta vprta na kolena še pripogibala silne vrata na to in ono stran, ali bi ne mogel drug drugega celo na tla djati. Pa bila sta si enaka in ko se vendar eden zvrne, pade tudi zmagalec sam ves onemogel. Še zadnji poskus, dvignoti se ter ponavljati rogoviljenje pa zastonj. — Prirojena sila jih je bila zapustila; vroča kri pač še teče, ali ne po žilah, vzbujaje k novemu napadu, ampak krog in krog po tleh, razhlajena kazaje, da se tudi žgoči ogenj življenja silnih borilcev polagoma razhlaja, nadomestujoč se mrtvaško mrzloto.

Težkim srcem videl sem lovca vajenim nožem izbosti zadnje znamenje življenja do smrti otrujenima zverima, čudeč se njih nedoseglivemu ponosu. Košute pa, zaradi katerih navadno nastane čudno bojevanje, se nikdar ne vtikajo v možke prepire. Celi šok jih večkrat po smrti voditelja pride v oblast zmagalca in brž pomirjene podvržejo se njegovemu gospodarstvem povelju.

Ali jelen ne ostane dolgo poveljnik tak slučajno zbrane ali boljše sognane družine. Pohot

trpi kakih 14 dni ali tri tedne in med tem je jelen noč in dan na nogah. Le malokdaj občuti glad, le tak minogredé se tu ali tam malo nasiti, na počivanje še skoro ne misli. Žgoči pohot mu ne da miru. Begati in klestiti po lesu od brega dol in od zdoli navzgor, od trume k trumi, košuto uživati za košuto in boriti se, to se njemu pravi „živeti“ v tem času.

Po pohotu pa je tako vtrujen, oslabel in slok, da mu je treba več časa malo nakrmiti se ter si pridobiti zopet lepo okroglo gibčno zunanost. Prav čudno se tedaj skriva v najbolj oddaljeno in gosto šumovje, kjer mu ne manjka dišečega zelenja in hranilne trave. Tu ostane oddaljen od druge zverjadi, dokler se celo okrepčanega ne čuti.

Košuta nosi mlade devet mesecev, in cvetnega ali rožnega meseca vrže tele, navadno eno, včasih dvoje. Se vé da tudi ona dobro skrbi za mlade, čeravno ji hudobni svet očita, da je pri njej strah veči, nego materina ljubezen; mogoče, da tolike nežnosti nima proti teletu kakor srna, ter ga malo ostreje pestuje, v tem je večkrat še večja ljubezen skrita.

Pazljivo in varno stopa tam iz smerečja s teletom na bližnjo loko. Boječa se nevarnosti odžene tele zopet v goščavo in naglo izruje travo, pazljivo ozirajo se za teletom, da bi se brž nasitila za sebe in mladeca. Pa mladec zopet priskaklja neumnimi skoki za starko — ali iz neubogljivosti ali dolgočasja? oboje je razumljivo. Mogoče, da je starka preostra, odganjati tele zopet v goščavo, dokler ni našela dovolj hrane — vsaj je bilo zan-je, da ga potlej polnim vimenom lože odpelje v varnejo sredino velikega gozda.

Košuta močnejša od srne tudi tim varnije odbija napadnike mladičev. Poznam dečka, zdaj orjaško silnega drvarja, ki je enkrat malega še kilavega jelenčka našedši hotel ga odnesti. Na nežni stok in krik pa pridre starka, ter nogami tako obdela dečka; da je rad pustil tele, vesel da je sam odbežal.

Sam pa sem videl, kako je druga košuta, kateri smo bili skrivoma mladeca vendar odnesli, več dni zaporedoma prihajala na ono mesto, iskat svojega ljubljenea, ter ga klicala tóžnim glasom, ki je dobro kazal, koliko bolest je čutila po zgubljenem rojenci. Tudi mladi jelenček je tožil po materi in bali smo se, da pogine, ker ni hotel ničesar užiti. Pa gozdarjeva žena ga je bila vendar izkopala skrbno hraneča in vareča ga kakor malo dete. Vsem priljubljen letal in skakljaj je za nami prav zabavljivo, dokler mu roglički niso zrastle. Ti pa poženejo v sedmem ali osmom mesecu, in vsako leto koncem zime odvrženi, naraščajo vselej za en izrastek pomnoženi, da po roglovih lahko izrajša starost vsakega jelena. Z roglovi pa jim prirašča tudi zrelost in sila ter zginja igralno dobrošrčeje. Zato smo tudi našega jelena črez leto dni zaprli v grajsko jamo, kjer še zdaj kakor krasno oborožen stražnik ponosno koraka z dvema pridanimi mu košutama okolo starega gradú, v katerem so nekdanj vladali mogočni gospodje rodu iz Česke zgodovine slavno znanih Rožmberkov.

## Fizijognomične študije.

(Spisal A. Koder.)

„Γνωθι σεαυτόν“, s temi besedami, ki so bliščale nekdanj v zlato vrezane v stari Greciji nad Apollovim svetiščem in so bile koren in jedro slavnemu učenju premodrega Sokrata, začinjamo svojo študijo, ki se opira na čisto osebna opazovanja, in morda preveč subjektivno sodbo.

„Spoznavaj sebe!“ krasno geslo, katero bi želeli videti zapisano še dan danes nad vratimi našega stanovanja, in — morebiti ne brez vspeha. Ker pa ni naš nalog, načrtati širji in vsestranski pomen navêdenega gesla, ki se razdeluje: v spoznavanje duše in telesnega okrožja, smo si izvolili poslednje, ker v prvem bi se nam lahko podtikalo: „Unde tu inter philosophos“?

Ker nam je govoriti o človeške telesnej zunanosti je kaj naravno, da si izberemo najlepši njeni del, kateri pa je — vprašaj unetega zaljubljenca, pové ti: — „obraz.“

Gotovo, ni zanimivejši stvari v vesolnej naravi in v vseh njenih prekrasnih čudežih, ki slovó od izhoda do zahoda, katera potuje na tisuče milj ogledovat in občudovat učeno in radovedno ljudstvo od človeškega obraza.

Smeječa ljuba je prva pomladanska cvetica, ki se nazorja in odseva v zlatih žarkih oživljajočega solnea. A pogledmo jo natančneje, razprostrimo ji nežna peresca, razdelimo posamezne dele njenega cvetja — enakomerno, mrtvo brez višje izražene podobe se nam razspe med našimi prsti. Človek, krvno stvarjenje, kako veličastno, kako ponosno pa je tvoje lice! A vendar, kolikokrat se obračaš srditega srca od nadzemske prekrasne podobe tvojega brata — človeka in iščeš hladila v prstenem naročji mrtve narave. —

In vendar, kdo je ljubil, kdo bi se ne pečal z onim delom svojega nad vso naravo vzvišenega telesa, ki je vir vse zemske sreče, vir ljubezni, vir umetnosti, vir iskrenega prijateljstva — obrazom? Kaj ne pogledamo najpivo, ko se snidemo s tujcem v življenju, v njegovo lice, ali ne mislimo brati v njegovem zunanem izrazu in potezah njegov značaj njegove duševne zmožnosti in lastnosti? In, ali ne odloči ta edini trenotek čestokrat vez ali ločenje dveh oseb na veke? — Človeški obraz je vir ljubezni, torej podlaga vseh umetnosti, ker vsem je glavni namen in jedro: dobro, krasno in pravo. Z mirnim srcem pa lahko rečemo, da ima slikarstvo in pesništvo glaven uzrok in neizrečno hrano v človeškem obrazu. —

Slavni Fidijas, Praksiteles, Rafael, Mihelangelo, Buonarroti, Tizian, Correggio in vsi umetniki na slikarnem polji so v najkrasnejših in neumrjokih umotvorih imeli človeški obraz v izgled in vodilo. Če pogledamo v poezijo, ali se ne prepričamo tudi ondi izrečenega menenja?

Začnimo pri Homerju, o katerem eni trdé, da je bil slepec, torej je po misli kacega nasprotnika v tem naša Ahilleva peta, a kdo more reči, ki pozna le površno Ilijado ali Odyssejo, da bi v njih bili junaki in junakinje v nasprotju z našo

hipotezo, kajti vsi so naslikani tako umetno, tako mojstersko, da jih imamo v najpopolnejši podobi pred očmi in si moramo misliti, da je Homer, če tudi slepec, imel gotovo še lepši ideal o človeškem obrazu utisnjen v svoji duši, da je mogel opevati tako nedosegljivo svoje junake. Če tudi ne beremo nikjer bolj natančno o gladkem cvetečem licu Heleninem, Andromahinem, ker ta nalog je bolj lirični in se ne strinja z junaško epiko, je vendar gotovo pospeševala vzvišena zunanja podoba igralnih oseb v pesnikovej domišljiji neumrjoči umotvor.

Zopet, komu je neznano hrepenenje Dantejevo po prekrasni Beatrici? Ni mar njeno lice, njena zunanja vzvišenost, ki ga očari, ko jo zagleda v nebesih v svoji „divina comedia“? — Omenimo naj še Petrarke in njegove Lavre, Račina, Shakespearja, Lord Bijrona, mojstrov Góthe, Sillarja, Preširna in njegove Julije, ali ne beremo pri vseh teh velikanih, a se ne prepričamo često in čestokrat, da jih je omamila, očarila prekrasna podoba in jim premilo nežno lice vsekalo krvaveče rane, iz katerih so se rodile neumrjoče pesmi —?

Vrnimo se po teh kratkih opazkah k svojemu nalogu. V obrazu je naslikano vse notranje človeško življenje, vse dobre in slabe duševne lastnosti sijejo jasno iz njega. A nično, neprijetno je tudi vse veličastvo in vsa krasota v primeri s smehljajočim obrazom nedolžnega deteta v materinem naročji in angelskim licem cvetoče, krasne deklice.

Že Ovid je pel in resnično:

Os homini sublimē dedit, coelumque tueri  
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus. —

Ni nam treba omenjati, da se obraz spreminja po nepremakljivih zakonih z našo starostjo. V zibeli smo skoraj vsi enacega obličja, pravi bratje med saboj. Redkoma se primeri, da bi bilo že rojeno otroče podobno svojim sorodnikom, ker obrazne poteze se še le razvijajo in utrjujejo v mladenški dobi. Ko postaja iz otročeta deček, iz dečka mladenič, takrat ima tudi obraz svojo spreminjavno dobo. Mehkotne obrazne poteze, smehljajoči brezskrbni očesi se ogrinjajo bolj in bolj z nekakim plamenečim ognjem, v katerem se beró navadno duševne razmere in lastnosti mladeničeve.

Možka doba prihaja, mladostne lehkomišljenosti izginjajo, iz skrbmi in težavami obloženega srca mladega očeta, samemu sebi izročenežga možaka, in tudi obraz nosi vrezano resno podobo viharnega življenja v svojem licu.

Krepak možak stopa iz svoje trudapolne delavnosti, jesen se mu približuje, išče si ob palici zaželenega miru sredi svojega domovja, za katero je delal toliko let v potu svojega obraza. In o krasna misel, če najde v veseli družini svoje dece, svojih vnukov, sladek pokój sivej starosti, — ob kraju svojega groba, srebrnimi lasmi, vpadlimi lici je še enkrat otrok. Njegovi mrkli, mokrotni očesi se smehljate tako prijetno, kakor brezskerbne detetu v zibeli, ko pozdravlja v jutru premilo svojo mamico.

In zopet, ko zapušča sivi starec zemsko domovje, ko blagoslovljiva s tresočo roko jokajoče

zapuščene, vtréne se tudi njemu kakor novorojenemu detetu solza v mrklih očesih, in obraz se mu spreminja v veselji in žalosti, kakor nekdanj jokojočemu in smehljajočemu detetu v zibeli.

A vendar, akoravno imajo naši obrazi ravno iste dele enake velikosti, enake barve, ne nahajamo nikjer toliko individualne različnosti v obličji, kakor pri človeku. — Poglejmo tisuči in tisuči sobratov v obraz, opazujmo naše najbližnje sorodnike, vsak ima vrezano drugo podobo na svojem licu. — Da, po pravici zasluži človek ime: „cvet stvarjenja“, ker že njegovo umrjoče telo pričuje dovolj nedosegljivo umetnost nevidljivega višjega bitja. —

In — ali je že premišljeval kdo natančneje, kolike neprecenljive pomembe je naša individualna različnost v obrazu? — Le ona nas stori resnično srečne na zemlji, ona vliva krasen ideal v naša srca, ki nam plava v duhu pred očmi, za katerega se borimo, za katerega žrtvujemo svoje moči. Kar je roža brez cvetja, to je človek brez ideala, in gorje mu, kateri ga je izgubil, kateri ga je zapravil v svoji meseni strasti v prvem mladiškem ognju. — Ali bi mogli gojiti v svoji duši krasnejo podobo višjega bitja, ako bi bili vsi enaki, kakor listje na drevju, trava na polji? Naš duh je otemnel, navezani smo na posvetno, in le, kar tu vidimo, se ve da po osebnej razsodbi popolnega, krasnega, to je naš ideal, to naša sreča, po kateri hrepenimo vse dni, katera nam tolaži v vihar-nih urah naše gorje, nēti na pol ugasnjeni up. Individualna različnost nam podeli tudi osobno samostalnost in veljavo.

Le s tem, da se ločimo drug od drugega, hudoben od dobrega, pravičen od krivičnega, si krepimo svoj ponos, vzbujamo svoje moči za čast in slavo.

Brez obrazne različnosti si tudi ne moremo misliti srečnega družinskega in državnega življenja. Če bi bilo dete v zibeli enako svoji materi, brezskrben deček delajočemu možu, priprosti sluga svojemu gospodu, bi se morali razločevati le po zunanjih znamenjih in — ali bi ne bilo to žalostno?

Ali nima resen obraz našega zapovednika, modro čelo našega učitelja, smehljajoče lice iskrenega prijatelja več upliva na nas, kakor sto in sto družih zunanosti?

V obrazu svojega bližnjega, v njegovem pogledu opazimo in beremo njegovo prijateljstvo, nepopačeno srce in milobo, ali tudi črno misel, strupeno sovražno kačo našega sovražnika, ki leži na njegovej duši in se dviguje vedno bolj in bolj nas pahniti v brezno propada.

Žalibože, da se v temi tudi često in čestokrat motimo, saj že sveto pismo pravi, da hodijo zapeljevalci v ovčjih kožah okolo, v srcu pa so strupeni volkovi.

Da, hudoba se lahko preobleče v krasno smeječe lice, izdajalec svoje domovine se smehlja ravno tako nedolžno, ko oni, ki daruje vse svoje življenje v njeni blagor — toraj: „attenti ora tenēte“! A tudi nasprotno imajo blagi učeni možje

čestokrat neprijazna čela, neumne obraze. Živ dokaz imamo v modrem Sokratu. O njem pišejo, da je bil duhteča cvetica v neprijetnej umazanej posodi, katera je varovala dragoceno cvetje zapeljivim viharjem.

Isto bi se lahko trdilo o Demostenu o Homerju, če smemo verjeti podobam, ki kažejo njegovo obličje. Lahko bi naštevati nasprotno, da so bili najblažji možje v večini tudi v svoji zunanosti jako popolni. Rafael, Virgil, Šiller in Göthe, o katerem pravimo, da je bil: „mens sana in corpore sano“, so dovolj znani.

Ni nam treba omenjati, da so majhne nepravilnosti v obrazu čestokrat jako prijetne, o tem vejo najbolje zaljubljeni, ki občudujejo nepopisljive malenkosti na svojih ljubicah, akoravno so one z estetiko v nasprotju. — To ima svoj vzrok v tem, da se popolna krasota povzdigne do ideala, in mu vzame veljavo. Ker smo pa pozemeljani v vseh svojih popolnosti vendar nepopolni, bi ideal v človeški podobi, s katero smo v ožje zvezi, ne zadostil našim čutom, ter ga spremenil prekmalo v pusto vsakdanjost. (Dalje prih.)

## Oddel za slovstvo in umetnost.

### Beneški umetniki.

#### II.

#### Giorgione di Castell Franco.

(Spisal J. Franke.)

(Konec.)

Možak posebno je živo predstavljen, vidi se, kako je obstal na svoji poti zapazivši onkraj vode lepo žensko in se zagledal vanjo. Zagotoviti smem, da ni nič pohujšljivega v sliki, videl sem nežne gospodičine gledati jo brez spodtikljeja. V galeriji: „Morosini-Gatterburg“ je portret lepega mladega moža, eden onih ženskam nevarnih ljudi, črnih vlas in brade, bledega obraza, od katerega bi človek zahteval, da je najmanj pesnik. Ker je podoba zarumenela, deloma restavrirana, in nima dokumentov, jo učeni ne radi pripoznajo za pravo, slikarji pa si ne morejo misliti drugega moža, ki bi bil zmalal taki obraz, nego Giorgione-ta. V Parizu v Louveru ste dve krasni tudi majhni podobi (jaz sem videl le dobre kopije), katerih autor je brez dvombe Giorgione. V prijaznem kraju pod drevjem sedi družba, ki se bavi s glasbo, drugi bolj daleč se sprehajajo, zeleni griči mejé pogled, možki in ženske v mičnem kostumu renaissance. Ni imena za te slike, so ko mila pesem brez naslova; djanje je navadno in vsakdanje, krajoobraz tudi nema posebnosti; — toda vse skupaj je mило in poetično, kakor lepo nedeljsko popoldne, kadar solnce jemlje slovó, po naravi vlada mir, — kdo bi se ne bil že sprehajal v takem poletnem večeru? Za to lastnost ne vem druge besede, ko nemško: „Stimmung“

Ridolfi omenja še več podob, mičnih, zaradi predmetov so li ohranjeni, nisem mogel zvedeti, natančno preiskavanje in spoznavanje je le deloma dognano, ker je malo temeljitih preiskovalcev, in in še redkokrat ima tak priložnost pregledati vse gradivo, raztreseno po galerijah javnih in privatnih. V slednjih je preiskavanje tudi še večkrat le sè zamudo časa dosegljivo. Kdor lastnikom veruje, bode čisto nalazil podobo krščeno: „Giorgione“, dosti da nekako sliči maniri Giorgione-tovi. Ker je imel posnemovalcev, nahaja se tu in tam podoba večja ali manjša, istega predmeta, ko one dve v Parizu.

Take prijazne predstave so posebno dopadale, reč je bila moderna v našem smislu, manjši mojstri niso znali boljšega storiti, ko držati se izvrstnega izgleda in posnemati tudi vunanjo okliko. Kdor je smatral temeljito le eno izvirno sliko tega mojstra, temu ne bode težko ločiti prave od posnetih, ker Giorgione je produciral tako lahko, da mu ni bilo treba iskati izraza za svoje misli; čopič mu je tekel hitro in gladko, skrivnostna njegova tehnika se vendar vidi, da je delano vse sè slobodno roko, in ravno to se pogreša pri posnemalcih, ne omeniti one polnosti in naravnosti, ki dela, da se ne misli na slikarijo. Sledeča slika, katero popiše Ridolfi, kaže, kake misli je imel Giorgione o človečjem življenju. V sredi drži ženska v naročji novorojenca, ki se živo joče, kar znači, da človek koj okusi grenkobo, ko jedva zagleda svitlo. V sredi je korenjaški mladenič ves v orožji, srdit in pripravljen krvavo maščevati vsako razžaljenje, boriti se za slavo ne vstrašič se podobe smrti, katero mu drugi kaže, to spominja, da je naše življenje vedna vojska na zemlji in da so nam šteti dnevi. — Nekaj dalje vidi se deček (giovinetto) v razpravah z modrijani in trgoveci, in starka, — znači ti to razna opravila mladosti; slednjič vidi se skrivljen starec smatrajoč mrtvaško glavo v znamenje: kako mine vsa človeška lepota in modrost v tesni jami. Tudi nočno svitlobo slikati, se je poskusil Giorgione. V sredi podobe je bil star mož z velikim klobukom, ki mu je pol obraza zakril, in z veliko sivo razcukano brado, ta reže mačka, kojega je držala ženska, proč obrnjena, zaradi gnjusne procedure, dekle drži svetilnico, deček ploščo z flaštri, druga dekla nese mačka, ki se brani s kremplji in ji vlase trga. — Venero golo spavajočo pri podnožji Kupida s ptičem v roki je pustil nedovršeno, dokončal jo je Tizian. Ridolfi posebno hvali sliko predstavljajočo žensko v ciganski obleki s močnimi prsi, vlase ima zbrane pod tanko zagrinjalo, z desno je naslonjena na bukve, popisane z raznimi znaki. Slavil je tudi povest o Psychi. Predstavil jo je Giorgione v 12. podobah srednje velikosti, in tako razdelil. V prvi prikaže se deklica z milim smehom na cvetečih ustnicah, v zlatih vlasih cvetlice, ponižno stoječa, v desni drži padajoče ogrinjalo, z drugo poteguje konec ogri-



njala pred nežne prsi, pred njo prinaša razno ljudstvo v dar cvetlice in sadje, da jo česti kot novo Venero. V drugi podobi boginja ljubezni, na okinčanem vozu, vlečenem od dveh golobov, zapoveduje svojemu sinu Amoru maščevati se nad tekmečinjo, ker ji jemlje dolžno častenje, naj vže ljubezen za prostega človeka, toda Kupido se je takrat sam nabodel na strele iz ljubeznivih oči Psyhinih. V tretji pelje kraljevi oče (v sred orakula iz Mileta) Psycho se žalostnim slavjem v gojzno puščavo k divjemu ženinu, spremlja jo dvor in ljudstvo, ki v rokah prižgane bakle in cipresine veje drži — v znamenje žalovanja. V četrti je deklica, (donešena od zefira v palačo Amora) pri bogati mizi med glasbenici, v sobi oddaljeni vidi se pod rudečim pavilonom pri svojem lepem Amoru. V peti sedi Psycha v krasni dvorani med sestrami (kojo željne videti, bile so ponešene k njej od cefirov) pogovarjajo se v gracijoznih položajih. Ker so sestre iz zavidnosti zaradi Psyhine sreče jo pregovorile, da se je udala grdi kači, od koje ji preti v kratkem smrt; in da naj se reši tega spaka in ga umori spččega — stoji v šesti neusmiljena ljuba v rokah držeča nož in svetilnico, pri spavajočem Amoru, zagleda se v lepo lice, zlate vlase, peroti bliskajoče se v raznih barvah, vsa začudena ne more bežati. Padla je iskra iz svetilnice dečku na ramo, da se je zdramil in pobegnil. V sedmi podobi jo je zmatal Giorgione na potovanji, kadar jo je srečal Pan, jo tolaži; v daljavi vidijo se poredne sestre prevarane od Psyche poskakati iz hriba v globocino, *mišleče, da tako postanejo neveste Amorjeve.* V osmi je Venera, obdana z modrim pasom, spremljena od gracij na lušturah (Muscheln), očita sinu ljubezen do one deklice, koja je bila vsa nesrečna pred tempeljnomo Cerere prositi jo milosti. V deveti jo Venera zgrabi za vlase, in neusmiljeno tolče. V deseti donese Psycha iz pekla, kamor jo je poslala Venera želeča ji smrt, mazilo za olepšanje obraza. Ednajsta podoba kaže Jupitra sredi zbranih bogov, ki določijo Amorji za nevesto Psycho, koja od daleč nese Merkur v nebo. V zadnji podobi je zmislił Giorgione ženitovanjsko veselico, pri mizi napolnjeni s zlatimi podobami in evetkami, na prvem prostoru sedita zaročnika, za njima drugi bogovi, gracije podajajo vesele pijače, Ganimed kodrastih zlatih vlas streže v kupici nektar, in muze v dveh korih razveseljujejo družbo s glasbeno harmonijo. Brez prenehanja delaven dovršil je Giorgione še razne slike, ženske v bizarnih oblekah, slobodno posnel tadajno nošo, in pre naredil jo mnogokrat fantastično. Tudi je tako slobodno, večkrat bizarno komponiral, kadar je predstavljal kako povest, na pr. Psychino, in sestavil brez pomislika dva, tudi tri nazore v eni sliki; kdo bi si upal zdaj tako črez mero udariti? — Trebalo bi isto ženiálnega človeka, kakoršen je bil Giorgione, da bi se mu prizanašalo kaj takega. Ondaj bil je svet tako naiven, da se ni spod tikal nad podobo, v kateri je naš slikar pokazal sebe nesrečnega pri ljubi, katera mu postane nezvesta, in jo zato odnese pošast po zraku v peklenško brezno. Pietro Luzzo da Feltre,

učencec njegov mu je naimre odpeljal preljubljeno dekcle za povračilo dobre izreje, poduka, in prijaznosti. Ta zguba in nehvaležnost ste segli mojstru globoko v srce. Ustmeno sporočilo med ljudstvom trdi, da od prevelike žalosti mu ni bilo več živeti, in da je iz visocega mosta Rialta skočil v vodo, in se utopil. Je-li to bolj verjetno, kakor da je umerl za kužno boleznijo, bode težavno odločiti; gotovo je, da je v najlepši dobi in kreposti svojega življenja v 34. letu, 1511 našel prezgodno smrt. Benetke so zgubile umetnika isto ženiálnega ko ljubeznivega, in bila bi ta zguba še bolj žalostna, ko bi ne bilo tolažbe, da napredovalni in slobodni umetniški duh ni jenjal z njim, da je našel v Tizianu — svojem vrednem rivalu —, ki je živel še 65 let za njim, zastopitelja, koji je pokazal svetu, sicer ne tako milo in globoko čutenjeno, a mirno in veličanstveno —: krasoto, veselje in žalost tega sveta.\*)

\*) Kakor se naši čitatelji lahko sami prepričajo, smo v osebi g. Ivana Franketa dobili novo literarno moč na sedaj malo obdelanem polju umetnosti. Ali g. Ivan Franke ne umi samo spretno voditi peresa, nego tudi izvrstno zna vladati slikarskim čopičem. Imeli smo prilžnost videti že več njegovih slik, in moramo odkritosrčno reči: g. Ivan Franke je ženiálnen slikar. Najnovejše njegovo delo, ki smo ga, ni davno, videli v štacuni vlega pozlačevalca g. Mačka v Ljubljani, je: sv. Valentin, namenjen za loško cerkov. Ker si prihranimo za bodoči čas kritično pretresovanje Franketo vih slikarskih del, opomnimo tukaj le minogredě, da človeške podobe na omenjeni sliki, ki prosijo pomoči od svetnika zoper božjastno bolezen, so tako naravno krasne, da gledalec težke se od njih loči. Posebno v truplu bolnika je vsaka mišica tako naravno izražena, da se koj spozna: kako dobro je preučil naš slavni slikar anatomijo. Tudi obrisi so skoz po pravih umetnosti izpeljani, in v barvah vladate milina in živost, kakoršno redkokrat najdemo v slikah domačih naših slikarjev. Naši rojaki, ki so g. Franketa v Benetkah obiskali, slišali so iz ust njegovih součencev, da se ti čudijo, kako slabo slovenski njegovi rojaki nagradjujejo Franketove izvrstne slike. Ne puščajmo domačih talentov, katerih imamo neskočno malo, brez podpore. Prva sramota je, da mnogo naših cerkvenih predstojnikov naročuje altarske in druge cerkvene slike na Dunaji, v Düsseldorfu itd., pri nemških umetnikih, domače pa prezira. Naj prihodnje ne bo tako. Kdor želi pri g. Franketu kakošno delo naročiti, naj se obrne do njega pod sledečim naslovom: A Signore Gio v a n n i F r a n k e, pittore a Venezia. Palazzo Canale, Santa Margherita. Davorin Trstenjak.

## Nikolaj Vasiljevič Gogol,

slaven rusk pisatelj.

(Po raznih slov. vestih spisal L. Gorenjec — Podgoričan.)

Národu polagoma napredujejo, a če kedaj plamen njihovega napredka slučajno švigne k višku, vendar-le je skrivoma tlelo in zorilo to, kar se vsled kakove posebnosti ali pa po nakanjenosti nenadoma prikaže svetu. Skrivnih priprav ne vé nihče drug, nego tisti, kateri vsled svetega razodetja zna, da podlogo stavi bodočesti; tudi je težavno zamikati se v minolost, do korena sezati posameznim prikaznim, njih razvitku in njihovega razvitka pridu, zlasti — kedar se kakega razvoja motrenje zmede.

Drugače se godi na slovstvenem polji. Na tem se preminja, na njem napreduje vse očito radovednim bralcem in posnemajočim pisateljem prav pred očmi. Zdaj pa zdaj, da-si redko kedaj, prikaže se posamezna duhovita moč, povzdigne izmej vkoreninjene navadnosti, otemni živeče nazore, razodene nova, boljša pota, a tudi takoj prodere in cesto nadela do njih. O takovih prikaznih se na slovstvenem polji jame gibati tako, kakor se zaziblje in giblje po logu, kader veter — čvrst pri diše vá-nj in šepeče po njem. Vzplam novih vzorov se čem dalje tem bolje širi, ter zmagnuje, kajti sleherna nova moč se krepi z novostmi, in novosti pošilja med slovstveni prod. Ta resnica se ne kaže le v naučnem slovstvu, temuč živi tudi v lepoznanstvu, ne bodri samo pesništva v ôžem pomenu, temuč cvete tudi v romanu.

Ruski roman je o svojem začetku bil do céla tuj, cvetica — presajena v ruska tla. Cherustov, Persiljevič, Karamzin — ti trije so Francoze posnemali, pisali so po Florianovej dobi. Žukovski je eklekticismem zaplodil v rusko slovstvo; ta pisatelj nij posnemal le francoskih novelistov, temuč kažipot so mu bile tudi nemške in angleške novele. To tujstvo je dovršil Mihael Kačerovski, Zotov pa je bil lotil se Walterja Skota in po njem prestvaril ruski roman. Bulgarinovi pravopisni romani pa so se bolj ujemali z ruskim življenjem, kterega sta se srečno poprijela tudi Zagoskin in Lažečnikov, da-si tudi ona dva bralca spominjata na Walterja, ki jima je bil vzor. Z Lermontovim so pravi življi prodrli v ruski roman, ali na višo samoraslost se je ruska novelistika povzpela stoprv po Gogolu.

Tu nij, da bi kritiški presojali ruske romane, ki so pred Gogolom bili prišli na svitlo, saj to ne bi nič pripomoglo nič ne pojasnilo vzornega Gogalo. Gogol nij prav nič podoben predsebojcem, Gogol je prikazal se na drugem sveti, njegova pota, njegovi nazori so bili drugači. Ni Petrogradska niti Moskovsko društvo ga nij napajalo s svojimi življi, — ni prvi: odločilni učinek ná-nj nij bil upliv imenovanih društev. Gogol je sin stare Ukrajine, kder je 1810. leta narodil se v Soročincih. Njegova materinščina tedaj nij bila velikoruščina, temuč maloruščina ali ukrajinsščina. Prva leta svojega dijakovanja je obiskaval gimnazije v Pettavi in Nježini, kder pa je vsled svoje žive in izvirne dovtipnosti obogatil se z ljubeznijo svojih sošolcev bolj, nego z učilniškimi znanostmi. Ali matematika, ta ga je mučila in trudilo jezikoslovje. — Pridno, vspešno pa je z nekaterimi svojih tovarišev vred premišljal in preiskaval domačega slovstva rast, motil se in kratkočasil s plodovi maloruskih peres. Omenjam pa naj, da Ukrajince méni, ka on je pravi Rus, Velikorus mu je Moskal. O razliki mej maloin velikoruščino utegnem o kakej drugej ugodnej priliki v „Zori“ kaj omeniti. Pomenljiva je tudi razlika, ki nam jo kaže zgodovinski razvoj v Ukrajini in Ruskej. Drugač je ukrajinski značaj od ruskega značaja, mnogo je razločnejši, tudi

národnejši. Ali ukrajinsščina, ukrajinska národnost dolgo časa nij uživala slovstvenega zavetništva. Z razumom in omiko bogatejši Ukrajinci so se pečali ali s poljskim ali pa z ruskim slovstvom in uga-jali samo njemu, česar pa so vsakako bile krive le politiške ukrajinske razmere, ki domačim pisateljem nijso pripuščale nikakoršnega edinstva, ter izpodrivale vtrditev. Stoprv novejši čas je tudi Ukrajina jela udeleževati se slovstvenega živjenja, in je samostojna zedinila sè se slovstvenim slovanskim krogom; prikazalo se je Ukrajini nekoliko domačih pisateljev. Kotlarewski in Hulak-Armotowski sta začela slovstvovati s travestijo Virgilijeve Aeneide in z basnimi — in kmalu sta bila vesela svojega truda; ojačena sta se zedinila z novimi delavci: dajali so na svitlo skupne zbirke, slagali so pesni, spisavali povesti — da, tudi drame in drugači njih spisi se so čudovito naglo množili. Malorusko slovstvo je iz početka bilo sicer slabotno, a vendar je bolj in bolj razvijalo in jačilo se. Probujenost med dijakujočo mladeznijo je bila jako živa in obetala je krasne plodove. Med novimi vzbujenci so se posebno odlikovali Kostomarov, Sevčenko, Kuleš in Gogol. Takoj iz početka nobeden njih nij prav znal, kako in kam. Ker nijso bili národnemu življenju segnili še do žile, temuč ker so se sukali le na njegovem površji in živeli ob dozdevnosti, za tega délj so njih poskušnje največ bile samo prilične, trenutne. Prvotne Gogolove poskušnje: „Ribici“ (balada), „Razbojniki“ (tragedija), „Bratja Tvierdišlavici“ (povest) in dr., da-si jim je na čelu bila izvirnost in posebnost brati, vendar-le bi po njih jedva bil kedo izpoznal poznejšega pisatelja „Tarasa Bulbe“ in „Mrtvih duš.“ Omenjena balada, tragedija in povest z drugim vred je spisal kmalu po dovršenem gimnazijskem dijakovanji, ko je iskal si krušnega dela. V tem so njegovi tovariši jeli valovito, neumorno truditi se na slovstvenem polji. Začeli so do koreninja vrtati ukrajinskej zgodovini, zbirati pismene spominke o njej. Znašli so vsak po svojem odloku gradivo. Ta je spisaval starega bandurista zgodovinske dume, ta je zbiral pesnim napeve, nekateri so nabirali prijetne obraze ljudskega živjenja, nekateri pa poslušali in pisali národne povesti — da, tudi so razjavljali stare slovstvene spominke in zgodovinska pisma, ki so jasnilo davno slovansko zgodovino. Gogol se nij udeleževal teh prizadetij, a vendar nijso bila brez krepkega upliva ná-nj. Ko je bil spoznal, da je na vse strani treba poznati národ, jel je opazovati svojega národa život, zamaknil se je njemu v dušo, preiskaval je njegove razmere in motril njegove notrino in vnanjost. Vsled tega si je preskrbel realno podlogo, na katerej se mu je posrečilo, da je našel mnogo izvorov ruskega živjenja — našel izvirke, kateri so ga pozneje preskrbljali z mičnim in bohottim gradivom. Ali njegove osobne okolnosti nijso bile dosti vredne: životna nedostatnost ga je silila, da je moral potrebne pomoči iskati si. Za tega délj se je 1829. leta preselil v Petrograd, kder se je za letom dnij pouradil. Spisal je basen „Zmalijo in Gans

Kuchelgarten“. Toda ni uradovanje ni slovstveno polje mu nijj zadostovalo. Neka čudovita sila ga je premotila, da je nehal uradovati, prenehal slovstveno polje orati — lotil se je gledališča. Ali ker je tudi to neusmiljeno bilo do njega, sklenil je, prijeti za popotno palico — in rés je v roko vzel jo, ter odšel na pot. Pa nijj daleč prišel. Na poti se mu je bilo prikazalo upanje: udal se je dobrim, pametnim nasvetom, ter iz Bukovea (Lui-beck) vrnil domov, kder mu je Pletnjev 1831. leta dobil učiteljsko službo v „domovinskem ustavu“, pa da je gojil Vasilčkove in Balabinove otroke. V tej službi se je bil seznanil s knezom Kočubajem, kar je velik upliv imelo na Gogolovo glavo, zlasti pa so drugi pozor obrnili mu na njega, zato je mlademu pisatelju priporočal, naj se ne mudi z ukrajinskim narečjem, kateremu se ne obeta nikakoršna bodočnost, temuč naj raji samo ruski piše, ker mu boče to dajalo do cela drugač dobiček, nego pa vzbujanje novega slovstva, ki nikomur nijj nič do njega. Kmalu je ruska vlada res jela debelo gledati prizadetje pisateljev, budečih Ukrajino — in nijj dolgo časa premišljala, ali smé ali ne Ukrajinec olje vlivati v ogenj; spoznala je bila nevarnost, katera bi bila sčasoma utegnila velike zapreke prizadevati njenej centralizujočej vladnosti, za tega dělj je začela misliti na to, kako bi zadušila — umorila ukrajinski živelj. Gogol je dal kmalu pregovoriti se, da je oklenil se vélike Rusije. Že 1831. leta se je v različnih časopisih prikazal z različnimi imeni: kmalu je bil: Glóčnik, kmalu: Janov in še drugače se je podpisaval; pa zbral je bil nekatere svojih povestij in na svitlo dal pod naslovom: „Večeri na vasi.“ To zbirko je národ neznanski naglo razvzel. A ne le, da je tako naglo razprodala se, temuč tudi to je še bilo, da so boljši ruski pisatelji vsi svojo pozornost obrnili na Gogola, bajè pa, da je znanost s Puškinom največ upliva imela vá-nj. Pletnjev, Gogolu dober svétnik in prijatelj, tiščal je vánj, naj vzbujenej nadnosti brž zopet ustrezè zato je Gogol občinstvo razveselil z novo zbirko svojih povestij. Puškin je tačas bil na vrhunci svoje slave, Lermontov je tudi bil na takem častnem vrhunci, dolga vrsta pisateljev, učenjakov in pesnikov je tačas dičila stare Ruske slovstveni obzor. Gogol nijj bil učenjak, pa trdi se o njem, da je vendar imel že dosti slavno ime na slovstvenem polji, da-si je to polje poznal manj, nego si more kdo le misliti o kakem priljubljenem pisatelji, ki se vrsti med prve slovstvenike. Ali vendar je Gogol povsod živel, vsega omikanega ruskega sveta pozornost je bila obrnena na njega. To pa je bilo zato, ker so njegovi plodovi bili samostalnejši, nego drugih ruskih pisateljev, ker se je tujega slovstva bil nasrkal manj, nego so se ga bili drugi navzeli, zato nijj posnemal, nijj pleteničil, globoko pa je prodiral národu v život, in nazore in obraze zajemal iz tega večno évrstega izvirka. Ti nazori so bili novi, novo je bilo skupljenje povestnih osob, novo je bilo razvijanje različnih razmer, za kar se nijso dosti menili ruski romanopisci in pesniki pred Gogolom.

Novele, s kakoršnimi se je bil Gogol proslavil, iz početka izvrstoma kažó maloruske obraze — naravopisne in kmetiške, polne same jasnosti in živosti. Takih novel v Velikoruskej nijj veliko, zato ne, ker nijj takih originalov, ni takovega gradiva — trdi Herzen. Velikoruskega živénja prizori so vsi tragiški; Gogol sam je bil udal se temu življu, kajti čem dalje je bil od Ukrajine in čem bolj so se iz njih izgubljali prvotni naivni in mični obrazi — a čudodejnih junakov, kakoršen je Taras Bulba\*) in kakoršni so patrijarhalni starci, ki je tako izvrstno narisal jih v „Očaškem plemstvu“, takih obrazov ne razodevljó več njegove kasnejše novele.

Čast, katero si je naglo bil prislužil, ta čast mu je bila v prid tudi v dejanskem življenji. Ko hitro je bil spoznal, da je njegova znanost še preplitva; da mu manjka še mnogo tega, s čemer bi lahko napredoval v Petrogradskem društvu in kar mu je bilo najpotrebnejše, posvetil se je z redko posebnostjo zgodovinstvu, odločil učiteljstvu in s pridnostjo prizadeval si namestiti to, kar je popreje bil zakasnil sploh na slovstvenem polji. Prijatelji so ga zmerom in povsodi zaslanjali, a 1834. léta je kot pristav dobil zgodovinsko službo na Petrogradskem vsenčiči. Dve leti se je mudil v tej službi in proslavil z neumornim trudom. Da je ustregel mnogostranskim željam, dal je drugič na svitlo svoje „Večere“ in priobčil veselo igro: „Revizorja“. Vsi sodniki sodijo tako: ta veseloigra — da je najboljša med ruskimi gledališkimi deli. Kaže pa se v njej prav do konca, da se je Gogolu z ukrajinskih tal spesnilo na ruski svet. „Smijal se je Gogol, ko je „Revizorja“ pisal, morda še slajše, nego tačas, ko je Tarasa Bulbi razpošiljal svetu“, omenja eden najsamostalnejših Gogolovih opazovateljev in njegovej delavnosti sodnikov, „ali drugač smeh je tisti, kateri šegoče trdokorneže, drugač tisti, kateri prevzemlje priprosto ljudstvo.“

Gogol je zapustil Kozake in Ukrajino — in preselil se mej Ruse; nehal je pečati se z národom, začel pa premišljati in šibati svoje najtrpkejšè sovražnike: uradnike in plemstvo. „Revizor“ je vzor nekovih ruskih uradnikov: pred Gogolom še nihče nijj tako temeljito anatomski-patalogiški popisal teh ljudij. Še zasmehom v tem delu razodevlje najskrivnostnejše zvijače teh nevesčih, hudobnih duš. Car Nikolaj je gledal in poslušal, ko so v Petrogradskem gledališči igrali „Revizorja“, pa se je bajè smijal neprenehoma od začetka in prav do konca. Pisatelj pak je zelo žaloval, zato kar sè svojim popisom žalostne resnice nijj pripridil ničesar, temuč ker je z njim vudil največi smeh in zasmeh mej navzočnimi uradniki, katerih je največ bilo podobnih vsem tistim, ki je bil popisal jih v svojej komediji. Za tega dělj je pred to veselo igro spisal še govor, v katerem je razodel, da njegova komedija nijj

\*) Ljubi moj prisrčni Vesnin! Tarasa Bulbo imaš poslovenjenega, a zakaj ga ne pokažeš slovenskemu svetu?! —  
Pis.

samo jako vesela, temuč tudi zelo žalostna, in da so za njegovim smehom skrivale se gorke solze. —

Ker je prenapenjal svoje duševne moči, je trpelo tudi njegovo zdravje. Poleg tega pa se je v njem vzbudila želja po seznanji s svetom. Mnogo je torej bral o inostranstvu in tujih narodih, mnogo je o njih izvedel v družčinah mej svojimi prijatelji, ali njegova vedoželjnost se nij mogla potešiti z ustnimi, ni z natisnjenim „referati“. Ali je bil vaju temu, ali pa je v krvi tičalo mu to, da je hrepenel po neposrednih životnih prizorih. Hotel je poznati tudi tujezemstvo, tuje rodove tako, kakor je poznal Ukrajince in Ruse. Torej je 1836. léta odšel na Kavkaz, 1837. pa je obiskal Rim. A vendar potovanje njegovemu duhu nij ustreglo z vednostjo, temuč nekova notranja slabost se ga je lotila, da - si nij morila mu telesa, temuč množila mu je duševno boleost. Sicer jasni, prijazni, stare Ukrajine bodri sin se je premenil, njegov duh se je bolj in bolj oblačil — da, ta pa ta je celó trdil da časi blazni Gogol. A 1840. leta je zopet bil v Moskvi in sé svojim peresom dalje oral slovstveno polje. (Dalje prih.)

## P e s m i.

### Psalmi.

Poslovenil Ivan Vesel.

136.

Na vodah Babilonskih  
Sedeli smo in jokali glasno,  
Spomin nadlog Sijonskih  
Temnil s solzami motno je okó.

Na vrbe ob bregovih  
Obesili smo timpan žalujoč:  
V jetniških ni okovih  
Visokih pesem sladki glas mogoč.

Hoteli so pogani,  
Ki so jetnike odpeljali nas:  
Naj čuje se mej nami  
Sijonskih pesem veličastni glas.

Al moremo zapeti  
In slaviti Gospoda vojsknihi trum  
V džezeli tej nesveti,  
Kjer bije na uho brezbožni hrum?

Če kdaj pozabim tebe,  
Jeruzalem, veselja sveti kraj,  
Naj še pozabim sebe,  
Desnica, jezik posuši se naj.

Ti bodi prva želja,  
Kedar s prijatelji se veselim,  
In s čistega veselja  
Naj vedno prvo solzo ti solzim.

Edomovim sinovom,  
Gospod, še mesta pomni tistih mal,  
Oj pomni zlim glasovom:  
Razruši in razdeni ga do tal!

Hči Babilonska, grozna!  
Pač blagor mu, kdor tebi bo poslan;  
Ne bodi kazen pozna,  
Ki vrne ti Jeruzalemski dan;

Usmiljen ne pozabi,  
Kakó obupen je naš jok in stok;  
In tvojo deco zgrabi,  
Ob skalo trešči tvojih moč otrok!

93.

Maščevanja grozni Bog,  
Pridi, sem obraz obrni!  
Ti, ki sodiš zemlje krog,  
Vsem prevzetnikom povrni!  
No, doklej naj bom Gospod!  
Grešnikove hvale priča?  
Roga se brezbožni rod,  
Hudodejec se veliča.

Ljudstvu tvojemu gorjé!  
Tvoja last se ti zatira,  
Udove, tujci se moré  
In sirota vboga hira.  
Čuje pa se grešni hram:  
Saj Gospod za to ne vpraša!  
Kje ljudje je vaš rázum?  
Kaka je beseda vaša?

On ki ustvaril je uho,  
On ne bode slišal vsega?  
On ki vsadil je oko,  
On ne bóde videl tega?  
Ki pogane je končal?  
On razum človeku daje,  
Zlobne misli je spoznal,  
Vé, kako so vredne graje.

Blagor mu, kogar uči  
Mir postava tvoja sama,  
Da s hudobnežem trpi,  
Dokler se mu koplje jama.  
Saj ne zapustiš moj Bog  
Nikdar svojega naroda,  
Rešiš hudih ga nadlog:  
Vsem pravična bo osoda.

Kdo pomaga mi, ko roj  
Zlobni proti meni rase?  
Bil bi, da si Bog z menoj,  
Kjer molči se večne čase.  
V noge stopa že slabost,  
Pa drži me milost tvoja;  
Ko množí se mi britkost,  
Si le ti utetba moja.

Sedež grešnikov ni zbor,  
Ali v tvojo smé bližavo?  
Da na njem se snuje vpor  
Zoper tebe in postavo?  
Tam brezbožni, drzni rod  
Dušo pogubi pobožno,  
Tam krivični sklepa rod  
Hudo zlo nad kri nedolžno.

Meni pa je trden grad  
Bog, preslavno pribežišče,  
On je mnogih mojih nad  
Vedno zvesto utečišče.  
Vrnil bo jim, ves naš stok,  
Pokončal za hudobije,  
Pokončal Gospod naš Bog,  
Pahnil tje, kjer luč ne sije.